

ARAB TILINI O‘QITISHDA ZAMONAVIY METODLAR: KOMMUNIKATIV YONDASHUV VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O‘RNI

Xalilova Hilola Sharopovna

Toshkent gumanitar fanlar universiteti

“Pedagogika va tillar” kafedrası stajyor-o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada arab tilini zamonaviy usullarda o‘qitish, xususan kommunikativ yondashuv hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) til o‘rgatish jarayonidagi o‘rni ilmiy manbalar, turli mamlakat olimlarining tadqiqotlari va shaxsiy ilmiy mulohazalar asosida tahlil qilindi.

Kalit so‘zlar: arab tili, AKT, integratsiya, grammatika, kommunikatsiya

Abstract. This article analyzes the modern methods of teaching the Arabic language, in particular the communicative approach and the role of information and communication technologies (ICT) in the language teaching process, based on scientific sources, research by scientists from different countries, and personal scientific observations.

Keywords: Arabic language, ICT, integration, grammar, communication

XXI asr globallashuv jarayonida chet tillariga, jumladan, arab tiliga bo‘lgan ehtiyoj keskin oshdi. Arab tili dunyoning eng boy tillaridan biri bo‘lib, BMTning rasmiy tillar qatorida turadi va siyosat, diplomatiya, iqtisod, dinshunoslik, madaniyat singari sohalarda muhim o‘rin egallaydi. Shu bois arab tilini xorijiy til sifatida o‘qitish metodikasini takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, kommunikativ yondashuvdan samarali foydalanish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. G‘arb, rus, turk va arab olimlarining arab tilini samarali o‘qitish bo‘yicha ilmiy qarashlari, tahlil qilinsa, arab tilini o‘qitishda eng samarali

metod — integratsiyalashgan kombinatsion model ekani ayon bo‘ladi. Bugungi kunda arab tilini o‘rgatuvchi mutaxassislar oldida turgan eng katta vazifa – tilni nazariy emas, balki amaliy kommunikativ kompetensiya darajasida o‘rgatishdir. Kommunikativ yondashuv XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab til o‘rgatishning asosiy paradigmasiga aylandi. Dell Hymes “Communicative Competence” konsepsiyasida tilni faqat grammatik qoidalar yig‘indisi emas, balki ijtimoiy vaziyatlarda to‘g‘ri qo‘llay olish qobiliyati sifatida belgilaydi¹⁵⁰.

Umumiy tahlillar asosida g‘arb olimlari arab tilini o‘qitishda kommunikativ qobiliyatlarni shakllantirish, tilni tabiiy shaklda o‘rgatish olg‘a suriladi. Larsen-Freeman ta’kidlashicha, til o‘rganish jarayoni o‘quvchi faol ishtirok etadigan, tabiiy muloqotga asoslangan dinamik jarayondir. Unga ko‘ra: “Tilni o‘qitishning maqsadi grammatik qoidalarni yodlash emas, balki o‘quvchiga real kommunikatsiya qilish imkoniyatini yaratishdir.”¹⁵¹ Bu yondashuv arab tili darslarida sun‘iy mashqlar o‘rniga real vaziyatlarda qo‘llaniladigan dialog, video roliklar, ijtimoiy muloqot modellarini joriy etishni nazarda tutadi. Tilning tabiiy jarayonlarda o‘zlashtirilishi ushbu tilni o‘rganuvchilarda yengillikni paydo qiladi. Doimiy eshitish orqali arab tilining grammatik jihatdan murakkab bo‘lgan e‘roblash tizimini ham aynan tabiiy tarzda bosqichma-bosqichlikda shakllanib borishi natijasida, grammatik qoidalarni tez va oson o‘zlashtirilishiga olib keladi. J.Richardsning “Tilning rivojlanishi tabiiy ravishda sodir bo‘ladi: o‘quvchi eshitadi, tushunadi va keyin nutq hosil qiladi” – arab tili o‘qitishda kommunikativ til o‘rgatishni asosiy paradigma sifatida ta’riflaydi: “Til — muloqot tizimi. O‘quvchi grammatik mukammallik emas, ma’no yaratish qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak”¹⁵². Shu bilan birgalikda darsni interaktiv o‘tishida o‘quvchini motivatsiyasini oshiruvchi interaktiv mashqlar bilan darslarni tashkil qilish ham muhim o‘ringa ega.

Rus olimlari esa ko‘proq arab tili o‘qitishda tizimli grammatika va struktural yondashuvga alohida e’tibor beriladi. Xorijiy tilni o‘rganishda grammatika asosiy

¹⁵⁰ Hymes, D. (1972). On communicative competence. In Sociolinguistics (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin.

¹⁵¹ Larsen-Freeman, D. (2000). Techniques and Principles in Language Teaching (2nd ed.). Oxford University Press

¹⁵² Richards, J. C. (2006). Communicative Language Teaching Today. Cambridge University Press.

o‘rin egallaydi, keyingi o‘rinlarda boshqa mahoratlar rivojlantiriladi. Arab tilining grammatik tizimini qat’iy struktura sifatida sharhlab, o‘qitish uni bosqichlarga bo‘lib o‘qitish ommalashgan. N.Yushmanovning fikricha: “Arab tili grammatikasi tartibli va mantiqiy tizimdir; uni ketma-ket o‘rgatish muloqot kompetensiyasining mustahkam zaminini yaratadi”.¹⁵³ Bu yondashuv arab tili o‘rganishda grammatik asoslarni mustahkamlaydi. Tilni bilish — bu xalq madaniyatini bilishdir; arab tili darslari arab madaniyatidan ajralmas bo‘lishi kerak. O‘rganilayotgan tilning madaniyatini o‘rganish orqali ushbu tilni his qilish imkoniyati vujudga keladi. Bu fikr arab tili o‘qitishda madaniyatlararo kompetensiyani alohida o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Turk arabshunoslaridan biri M.Yilmaz arab tilini o‘rgatishda amaliyotga asoslangan amaliy mashqlarni asosiy metod deb biladi: “O‘quvchi faol bo‘lgan dars, samarali darsdir. Arab tili amaliy muloqot asosida o‘rgatilganda natija yuqori bo‘ladi”.¹⁵⁴ Hozirgi kunda Turkiyada arab tilini o‘qitishda va ushbu tilni o‘qitish uchun kitoblar nashr qilishda salmoqli natijalarga erishilmoqda. Xususan ushbu kitoblarda arab tilini o‘rgatishda to‘rt bosqichli ketma-ketlikni taklif etadi: tinglash → nutq → o‘qish → yozish. “Tilni tabiiy tartibda o‘rgatish — o‘quvchi uchun eng qulay va samarali yo‘ldir”.¹⁵⁵

Arab tilini xorijiy til sifatida o‘rgatuvchi arab mutaxassisi, Tammam Hassan arab tilining nafaqat grammatik, balki ma’no tizimi ham o‘rgatilishi kerakligini ta’kidlaydi. O‘zbekiston auditoriyalarida ko‘p hollarda arab tili hali ham grammatik tarjima usulida o‘qitiladi. Talabalar grammatik jihatdan mukammal gap tuza olsa ham, oddiy suhbatni olib borishda qiynaladi. Buning sababi — muloqotga yo‘naltirilgan vazifalar yetarli emas. Kommunikativ yondashuv aynan mana shu bo‘shliqni bartaraf etishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta’lim texnologiyalarining kirib kelishi til o‘qitish jarayonini tubdan o‘zgartirdi. So‘nggi yillarda oliy ta’limda LMS, Moodle, Quizlet, Kahoot va video darslardan foydalanish ko‘lami ortdi. Ammo ba’zi

¹⁵³ Юшманов, Н. (1990). Грамматика литературного арабского языка. Москва: Наука.

¹⁵⁴ Yılmaz, M. E. (2012). Yabancılar Arapça Öğretimi. Ankara: Nobel Yayınları.

¹⁵⁵ Hassan, T. (1979). Al-Lugha Al-‘Arabiyya: Ma’naha wa Mabnaha. Cairo: ‘Alam al-Kutub.

muammolar mavjud:

- barcha o'qituvchilar AKTdan samarali foydalanishni bilmaydi;
- arab tilidagi sifatli elektron kontent yetarli emas;
- talabalarning nutqiy kompetensiyasiga yo'naltirilgan interaktiv mashg'ulotlar kam.

Shaxsiy kuzatuvlaringa ko'ra, o'qituvchilar ko'p hollarda texnologiyani "ko'rgazmali vosita" sifatida qo'llashadi xolos. Aslida esa AKT:

- muloqot vazifalarini jonlantirishi,
- talabani mustaqil ishlashga undashi,
- real arab muhitini sinfga "ko'chirib kelishi" mumkin.

Buning uchun resurslar yetarli, ammo metodik yondashuvni qayta ko'rib chiqish zarur. Larsen-Freeman dars jarayonida AKT va kommunikativ metodni integratsiyalash "til o'rganuvchining nutqiy faoliyatini real kommunikativ vaziyatda shakllantiradi"¹⁵⁶ – deya ta'kidlaydi.

Arab tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv va zamonaviy AKT vositalari samaradorligi jahon tilshunosligi tajribasida isbotlangan. Ular o'quvchini faollashtiradi, tilni real hayotda qo'llay olish imkonini yaratadi va motivatsiyani oshiradi. O'zbekiston ta'lim tizimi ushbu tajribani qabul qilmoqda, biroq metodik jihatdan yanada chuqurlashuvga ehtiyoj mavjud. O'qituvchi – metodni tanlaydigan emas, balki uni ijodkorona qo'llaydigan shaxs bo'lishi kerak. Tilni samarali o'rgatish uchun kommunikativ muhit, texnologik resurslar va mazmunli topshiriqlarning uyg'unligi ta'minlanishi zarur. Arab tilini o'qitishda zamonaviy metodlar va AKT texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning til kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi. G'arb olimlari tomonidan ishlab chiqilgan kommunikativ yondashuv, rus maktabining tizimli grammatikasi, turk olimlarining amaliy metodlari va arab olimlarining tabiiy o'qitish modellari kombinatsiyasida yaratilgan integrativ metod arab tilini o'rganishda eng samarali yondashuvdir. Bugungi kunda arab tili ta'limining muvaffaqiyati o'qituvchining

¹⁵⁶ Larsen-Freeman, D. (2011). Techniques and principles in language teaching. Oxford University Press.

yangi texnologiyalar va pedagogik metodlarni uyg'unlashtirgan holda qo'llay olishi bilan bevosita bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Harmer, J. *The practice of English language teaching*. Pearson Longman. 2007.
2. Hymes, D. On communicative competence. In *Sociolinguistics*. 1972. (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin.
3. Larsen-Freeman, D. *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press. 2000.
4. Richards, J. C. *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press. 2006.
5. Рахмонов, А. К. (2025). АБУЛФАТХ БУРҲОНИДДИН НОСИР МУТАРРИЗИЙ–ЎРТА АСР ШАРҚ ИЛМИЙ МЕРОСИНИНГ ЁРҚИН НАМОЁНДАСИ. *Oriental Journal of Philology*, 5(3), 549-560.
6. MUTARRIZIYNING “RISOLATUN FIN NAHV” ASARI MO‘JAZ GRAMMATIK MANBA. (2025). *Barqaror Taraqqiyot Va Rivojlanish Tamoyillari*, 3(4), 85-88. <https://uzresearchers.com/index.php/BTRT/article/view/2528>
7. NOSIR AL-MUTARRIZIY MEROSIDA TARJIMA NAZARIYASI VA DIDAKTIKASI: “RISALATUN FIN-NAHV” ASARI VA ZAMONAVIY TARJIMA TA'LIMI INTEGRATSIYASI. (2025). *SCIENCE TIME*, 3(5), 150-155. <https://doi.org/10.66345/stj.v3i5.4640>
8. Jo'rayeva, M. A. SCHOLARS WHO CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF MEDICINE IN MEDIEVAL CENTRAL ASIA.
9. Toshmatova, S. (2025, December). THE NOTION OF MOTIVATION: EXTRINSIC AND INTRINSIC MOTIVATION. In *International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations (ICMSI)* (Vol. 1, No. 1, pp. 132-134).
10. Sh, M. (2019). A. Artistic psychologizm in uzbek literature of the twentieth century. *Omega science.–Kirov*.

11. Valievna, A. D. (2026). PHILOSOPHICAL INTERPRETATION OF PATRIOTIC IDEAS IN MODERN UZBEK POETRY. *AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE*, 4(1), 80-87.
12. Raxmonov, A. K. (2025). *Nosir al-Mutarriziyning "Risalatun fin-nahv" asarining Fransiya Milliy kutubxonasida saqlanayotgan qo'lyozma nusxalari: Tekstologik va metodologik tahlil. Oriental Journal of Philology*, 6(I3), 588–599. <https://doi.org/10.37547/supsci-ojp-06-I3-60>
13. Жураева, С. Х. (2024). Interaction of youth slang and cultural values of the people. *Multidisciplinary and Multidimensional Journal*, 3(4), 119-126.
14. Жураева, С. Х. (2024). ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МОЛОДЁЖНОГО СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ. *XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR*, 1(2), 531-536.
15. Jurayeva, N. (2023). Mumtoz she'riyatda Bobur g'azallarining poetik xususiyatlari. *Alfraganus*, (1 (1)), 30-34.
16. Jurayeva, N. G. (2022). O 'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA BAYT POETIKASI TUSHUNCHASINING TUTGAN O 'RNI VA TIPALOGIK ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(11), 729-733.
17. Jurayeva, N., Küçük, S., Soyer, A., & n Kaba, H. (2025). Xorazm Shevalari O'g'uz Lahjasi Leksikasida Murakkab Tarkibli Dialektal Birliklarning O'rni.
18. Jurayeva, N. (2025). HOSIYAT BOBOMURODOVA SHE'RIYATINING POETIK XUSUSIYATLARI. *Indexing*, 1(1), 91-95.
19. Qo'chqarovich, K. U. (2026). REY BREDBERINING "ERTAGA QIYOMAT" HIKOYASIDA APOKALIPSIS VA BADIY PSIXOLOGIZM. " *Alfraganus" xalqaro Ilmiy Jurnali*, 3(4), 11-21.
20. Qo'chqarovich, K. U. (2025, October). REY BREDBERI VA HOJIAKBAR SHAYXOV IJODIDA BADIY PSIXOLOGIZM TALQINI. In *Conferences* (Vol. 1, No. 2, pp. 461-464).